

ΕΝΑ
Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

*Δελτίο Διεθνών
& Ευρωπαϊκών
Εξελίξεων*

Ιανουάριος 2024
#17

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

*Δελτίο Διεθνών
& Ευρωπαϊκών
Εξελίξεων*

Ιανουάριος 2024

#17

Κύκλος Ευρωπαϊκών & Διεθνών Αναλύσεων

Συντονιστής Δελτίου: Βαγγέλης Βιτζηλαίος

*Σχόλια και παρατηρήσεις μπορούν να αποστέλλονται
στο info@enainstitute.org*

02

Σημείωμα σύνταξης

03

Ο πόλεμος στη Γάζα αλλάζει τους διεθνείς
συσχετισμούς

07

Ποιο είναι τελικά το «αποτυχημένο κράτος»
της Υεμένης;

12

Ένα ανούσιο ευρωπαϊκό
Game of Thrones

17

Το «φαινόμενο Τραμπ» &
πάλι στο επίκεντρο

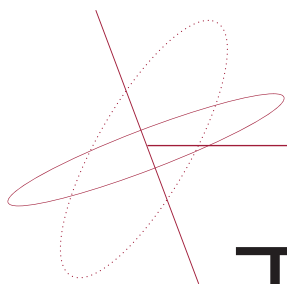
20

Νταβός 2024: Οι προκλήσεις στην εποχή
γεωπολιτικών ανταγωνισμών & τεχνητής
νοημοσύνης και η αμηχανία των ελίτ

24

Η Ευρώπη & ο παγκόσμιος ανταγωνισμός
για τις Κρίσιμες Πρώτες Ύλες

Το Δελτίο Διεθνών Εξελίξεων του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ αποτελεί μετεξέλιξη του Δελτίου Ευρωπαϊκών Εξελίξεων, έπειτα από 40 τεύχη.

Με το Δελτίο Διεθνών Εξελίξεων το ΕΝΑ επιχειρεί την ανάλυση των παγκόσμιων εξελίξεων και του διαρκώς ρευστού διεθνούς περιβάλλοντος, τόσο σε (γεω) πολιτικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πολιτικής οικονομίας, συνεχίζοντας να λαμβάνει μέρος στον δημόσιο, συχνά συγκρουσιακό, διάλογο γύρω από τα ευρωπαϊκά πράγματα.

Το Δελτίο Διεθνών Εξελίξεων εστιάζει σε θέματα που παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον στην τρέχουσα συγκυρία, συγχρόνως όμως η εξέλιξή τους αναμένεται να επηρεάσει μεσομακροπρόθεσμα τόσο τις ισορροπίες όσο και τους συσχετισμούς δύναμης στον πλανήτη, με έμφαση στην Ευρώπη.

Στη βάση των αρχών της ιδρυτικής διακήρυξης του ΕΝΑ, το Δελτίο Διεθνών Εξελίξεων δεν θα στέκεται πολιτικά και κοινωνικά ουδέτερο απέναντι στα γεγονότα, αλλά θα αναζητεί πειστικές απαντήσεις, σε προοδευτική κατεύθυνση, στις ποικίλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα ο κόσμος και ιδιαίτερα το ευρω-ενωσιακό εγχείρημα.

Μια σειρά κρισιακών συνθηκών και ιστορικών εξελίξεων, όπως η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση και η κρίση της Ευρωζώνης, η προσφυγική/μεταναστευτική κρίση, το Brexit, η εν εξέλιξη πανδημική κρίση και ο πόλεμος στην Ουκρανία, σε συνδυασμό με τις σύγχρονες προκλήσεις, όπως η κλιματική αλλαγή, η 4η Βιομηχανική Επανάσταση και οι πολυδιάστατες ανισότητες, διαμορφώνουν πρωτόγνωρες συνθήκες σε παγκόσμιο, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Συνθήκες που αναδεικνύουν εξίσου πρωτοφανείς προκλήσεις, η απάντηση στις οποίες συνιστά ένα κυριολεκτικά ζωτικής σημασίας διακύβευμα που αναμένεται να (ανα)προσδιορίσει το μέλλον του πλανήτη, της Ευρώπης, των κοινωνιών.

Οι ιδέες και οι απόψεις που διατυπώνονται συναφώς είναι πολλές. Οι απαντήσεις που επεξεργάζονται οι παγκόσμιες ελίτ μοιάζουν ωστόσο να αδυνατούν να προσεγγίσουν το κρίσιμο ερώτημα: Πώς σκεφτόμαστε σήμερα (για) τον κόσμο και την Ευρώπη του αύριο; Πώς μπορούν διεθνείς οργανισμοί και θεσμοί, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, να ισχυροποιήσουν τα δημοκρατικά ανταντακλαστικά τους, να ανακτήσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών, να διασφαλίσουν την ευημερία των πολλών και όχι των λίγων και ισχυρών και να αποκρούσουν αποτελεσματικά τη διχαστική ρητορεία της ακροδεξιάς απειλής;

Το Δελτίο Διεθνών Εξελίξεων, που εκδίδεται σε μηνιαία βάση στο πλαίσιο της ευρύτερης δραστηριότητας του ΕΝΑ, φιλοδοξεί να αναζητήσει, με νηφαλιότητα και κριτική διάθεση, απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά.

Οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή, οι πολιτικές εξελίξεις στην ΕΕ, οι εκλογές στις ΗΠΑ, τα μηνύματα του Φόρουμ του Νταβός και οι κινήσεις της Ευρώπης στο πεδίο των Κρίσιμων Πρώτων Υλών περιλαμβάνονται στα θέματα του Δελτίου Διεθνών & Ευρωπαϊκών Εξελίξεων #17 του ΕΝΑ.

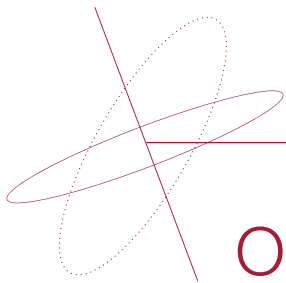
Ο **πόλεμος στη Λωρίδα της Γάζας** αποτελεί καταλυτικό παράγοντα αλλαγής συσχετισμών σε τρία επίπεδα. Το πρώτο είναι αυτό της επίδρασης του παλαιστινιακού ζητήματος στις περιφερειακές εξελίξεις, το δεύτερο αφορά τον ιδιαίτερο ρόλο των ένοπλων μη κρατικών δρώντων στους περιφερειακούς και διεθνείς συσχετισμούς και το τρίτο είναι της συγκρότησης του Παγκόσμιου Νότου και της επίδρασης του στο παγκόσμιο σύστημα. Την ίδια ώρα, η κάλυψη από τον διεθνή και εγχώριο τύπο της **Υεμένης** και πιο συγκεκριμένα, των επιθέσεων των Σιιτών **Χούθι** σε εμπορικά πλοία στην Ερυθρά Θάλασσα, είναι ένα γεγονός που δεν μπορεί να ξετασθεί εκτός του πλαισίου του «αποτυχημένου κράτους». Ειδικά όταν η Δύση πάνω σε αυτή την ταυτότητα, αποδίδει όχι μόνο τις εξελίξεις στην Υεμένη, αλλά και το πώς η ίδια αντιδρά στις προκλήσεις που αυτές θέτουν.

Για την **Ευρώπη**, το 2024 αναμένεται ένα έτος-ορόσημο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται αντιμέτωπη με σοβαρές εσωτερικές και εξωτερικές προκλήσεις, καθώς και με τις συνέπειες των επιλογών της συλλογικής της ηγεσίας. Εν τούτοις, οι ίδιοι άνθρωποι που απαρτίζουν αυτή την ηγεσία δείχνουν περισσότερο απασχολημένοι με το ποια προσωπικότητα θα αναλάβει ποιον θώκο ενόψει των **ευρωεκλογών**.

Στην άλλη όχθη του Ατλαντικού, στις **ΗΠΑ**, η επέλαση του Ντόναλντ Τραμπ στο στρατόπεδο των Ρεπουμπλικάνων φαίνεται ότι θέτει ήδη τις παραμέτρους των **προεδρικών εκλογών** του Νοεμβρίου. Ωστόσο η επικράτηση του ενός (Δημοκρατικοί) ή του άλλου μπλοκ (Ρεπουμπλικάνοι) είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων.

Το φετινό **Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ** επιβεβαίωσε την πολυπλοκότητα στο ρευστό διεθνές σκηνικό (κατακερματισμός, κρίσιμες εκλογικές αναμετρήσεις, κ.ά.) δείχνοντας ότι οι υφιστάμενες προκλήσεις (κλιματική αλλαγή) και οι νέες που ανακύπτουν (τεχνητή νοημοσύνη), καθώς και εμπεδωμένες κρίσεις απαιτούν νέους τρόπους διαχείρισης. Ωστόσο κατέδειξε ότι οι οικονομικές και πολιτικές, ελίτ που συμμετείχαν στις ζυμώσεις του Νταβός εμφανίζουν έντονη αμηχανία και έλλειψη λύσεων απέναντι στις συνθήκες αυτές.

Στο γεωοικονομικό πεδίο, η ενωσιακή προσπάθεια για την επίτευξη της τεχνολογικής αυτονομίας, που θεωρείται ότι θα τροφοδοτήσει και θα διασφαλίσει τη δίδυμη μετάβαση- έγκειται στην έγκαιρη διασφάλιση του εφοδιασμού με κρίσιμες πρώτες ύλες, οι οποίες συνιστούν πλέον ένα εκ των βασικών πεδίων του παγκόσμιου ανταγωνισμού. Προς τον σκοπό αυτό, η **ΕΕ** υιοθέτησε προσφάτως τον **Κανονισμό για τις Κρίσιμες Πρώτες Ύλες**.

Ο πόλεμος στη Γάζα αλλάζει τους διεθνείς συσχετισμούς

Σωτήρης Ρούσος,

Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Θρησκείας στη Μέση Ανατολή στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, μέλος του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Ινστιτούτου ΕΝΑ

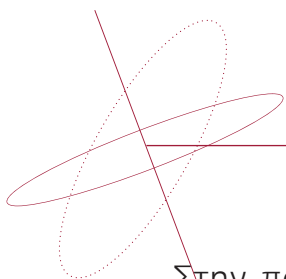
Ο πόλεμος στη Λωρίδα της Γάζας αποτελεί καταλυτικό παράγοντα σε τρία επίπεδα. Το πρώτο είναι αυτό της επίδρασης του παλαιστινιακού ζητήματος στις περιφερειακές εξελίξεις, το δεύτερο αφορά τον ιδιαίτερο ρόλο των ένοπλων μη κρατικών δρώντων στους περιφερειακούς και διεθνείς συσχετισμούς και το τρίτο είναι της συγκρότησης του Παγκόσμιου Νότου και της επίδρασης του στο παγκόσμιο σύστημα.

Μετά την Αραβική Άνοιξη πολλοί ήταν αυτοί που είχαν σπεύσει να θεωρήσουν το παλαιστινιακό ζήτημα μια «παγωμένη» σύγκρουση ή ακόμη χειρότερα ένα θέμα που δεν έχει την δυναμική να απασχολεί ούτε τις κοινωνίες ούτε τα καθεστώτα στα κράτη της Μέσης Ανατολής. Στο Ισραήλ είχε εμπεδωθεί η αντίληψη ότι η τρομακτική τεχνολογική και στρατιωτική υπεροχή του εγγυόταν την πειστική αποτροπή ή την έγκαιρη εξουδετέρωση κάθε απειλής. Ιδιαίτερα για την Γάζα είχε γίνει κυρίαρχη η στρατηγική του «κουρέματος του γρασιδιού». Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή, το Ισραήλ, από τη μια μεριά, εξαπέλυε σκληρές αεροπορικές και πυραυλικές επιχειρήσεις σε περίπτωση επιθέσεων της Χαμάς που εμπόδιζαν -όπως πιστευόταν- την οργάνωση να αποκτήσει υψηλή επιχειρησιακή ικανότητα και, από την άλλη, επέτρεπε την οικονομική ενίσχυση από το Κατάρ που κρατούσε την Χαμάς ζωντανή και το παλαιστινιακό κίνημα διασπασμένο. Έτσι η ισραηλινή Δεξιά και κυρίως η ιδεολογικά ηγεμονική θρησκευτική Δεξιά μπορούσε να επιχειρηματολογήσει στο εσωτερικό και στο εξωτερικό ότι με διασπασμένη την παλαιστινιακή πλευρά δεν ήταν δυνατό να ξεκινήσει διαπραγμάτευση για το Παλαιστινιακό. Η αδιέξοδη αυτή κατάσταση προσέφερε πολιτικό άλλοθι και στην προσέγγιση των αραβικών κρατών του Κόλπου με το Ισραήλ.

Η επίθεση της Χαμάς την 7η Οκτωβρίου 2023 κατέστρεψε όλο αυτό το στρατηγικό οικοδόμημα, εκτροχιάζοντας και την προσέγγιση της Σαουδικής Αραβίας με το Ισραήλ, μια ανάσα πριν από την επίσημη ολοκλήρωσή της. Παρά το τρομακτικό σφυροκόπημα από τον ισραηλινό στρατό για πάνω από 100 ημέρες, η ηγεσία της Χαμάς εντός της Γάζας παραμένει σε μεγάλο βαθμό αλώβητη και σημαντικές δυνάμεις της παραμένουν μάχιμες. Η επίθεση του ισραηλινού στρατού στην Γάζα έχει στοιχεία γενοκτονίας που δημιουργήσαν πολύ μεγάλο πρόβλημα στις σχέσεις των κρατών του Κόλπου με το Ισραήλ και επανέφεραν το παλαιστινιακό στο κέντρο της πολιτικής. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι το Αραβικό Κέντρο Έρευνας και Μελετών Πολιτικής ανακοίνωσε τα αποτελέσματα της δημοσκόπησης σχετικά με τον πόλεμο του Ισραήλ στη Γάζα την Τετάρτη 10 Ιανουαρίου 2024. Η δημοσκόπηση διενεργήθηκε σε δείγμα 8.000 ερωτηθέντων (ανδρών και γυναικών) από 16 αραβικές χώρες. Τα αποτελέσματα δείχνουν δύο βασικά στοιχεία. Πρώτον, την δραματική επάνοδο του Παλαιστινιακού στο κέντρο του ενδιαφέροντος του αραβικού «δρόμου» σε σημείο που είχαμε να δούμε κάτι αντίστοιχο από την κορύφωση της αραβο-ισραηλινής διαμάχης στη δεκαετία του 1960 και δεύτερον, την ριζοσπαστικοποίηση ευρέων κοινωνικών στρωμάτων και την υποστήριξη της Χαμάς σε επίπεδα ρεκόρ. Είναι γεγονός ότι τα καθεστώτα στη Μέση Ανατολή δεν έχουν ανάγκη τη λαϊκή εντολή και συνεπώς τη συναίνεση των κοινωνιών τους αλλά δεν επιθυμούν να εναντιωθούν στο λαϊκό ρεύμα για το Παλαιστινιακό, ιδιαίτερα όταν έχουν πολύ σοβαρά εσωτερικά ζητήματα να αντιμετωπίσουν (οικονομία στην Αίγυπτο, μεταρρυθμίσεις στη Σαουδική Αραβία).

Στο Ισραήλ η πολιτική ηγεμονία της θρησκευτικής Δεξιάς ακυρώνει οποιαδήποτε σοβαρή συζήτηση για λύση δύο κρατών ως αποτέλεσμα της εξουδετέρωσης της Χαμάς και του τέλους του πολέμου. Βασικό στοιχείο της στρατηγικής τους είναι η απόρριψη της λύσης των δύο κρατών. Η μόνη λύση για αυτούς είναι ο εκτοπισμός των Παλαιστινίων από την Δυτική Όχθη και την Λωρίδα της Γάζας, όταν οι γεωπολιτικές συνθήκες το επιτρέψουν, κάτι που πιστεύουν ότι μπορεί να συμβεί τώρα στην Γάζα. Το μόνο που συζητούν είναι η παροχή μερικής αυτοδιοίκησης σε περιορισμένους παλαιστινιακούς θύλακες, κάτι ανάλογο με τα μπαντουστάν της Νοτίου Αφρικής επί apartheid. Σε αυτό το πλαίσιο δεν είναι διατεθειμένοι να αποδεχθούν λύση δύο κρατών ως τίμημα για συμφωνία με τη Σαουδική Αραβία. Οι δηλώσεις περί εκτοπισμού των Παλαιστινίων δεν είναι απλά κραυγές κάποιων θερμοκέφαλων αλλά μέρος μιας συγκεκριμένης στρατηγικής σκέψης. Ο Νετανιάχου δεν είναι η αιτία της ισραηλινής πολιτικής αλλά ο καλύτερος εκφραστής των υπαρχόντων συσχετισμών.

Στην παλαιστινιακή πλευρά η ηγεσία της Παλαιστινιακής Αρχής είναι πολιτικά και κοινωνικά απονομιμοποιημένη και ανίκανη να διαμορφώσει μια στρατηγική του παλαιστινιακού κινήματος που να αντιπαρατεθεί νικηφόρα τόσο στην κυβερνώσα ισραηλινή ακροδεξιά όσο και στις ισλαμιστικές οργανώσεις. Χρειάζεται νέα ηγεσία με γνήσια δημοκρατική νομιμοποίηση. Δυστυχώς το κλειδί για κινήσεις που θα άνοιγαν μια τέτοια προοπτική, όπως η απελευθέρωση του Μαρουάν Μπαργούτι, το κρατούν οι Ισραηλινοί. Με αυτόν το πολιτικό συσχετισμό στο Ισραήλ και την απουσία ουσιαστικής αμερικανικής πίεσης μια τέτοια εξέλιξη έχει λίγες πιθανότητες να συμβεί.

Θα πρέπει επίσης να συγκρατηθεί ότι αυτή τη στιγμή η επέκταση της σύγκρουσης έχει ήδη συμβεί. Το επιχείρημα ότι τα αμερικανικά αεροπλανοφόρα απέτρεψαν την περιφερειακή κλιμάκωση του πολέμου κατέρρευσε μετά τις επιθέσεις των Χούθι στην Ερυθρά Θάλασσα και το πολύ σοβαρό πλήγμα στο παγκόσμιο εμπόριο. Εφοπλιστικοί κολοσσοί όπως η Maersk και η Harag-Lloyd και η BP αποφάσισαν να μην επιτρέψουν «μέχρι νεωτέρας» τη διέλευση των πλοίων τους από την Ερυθρά Θάλασσα και τη Διώρυγα του Σουέζ. Ο πόλεμος χαμηλής έντασης στα σύνορα Λιβάνου και Ισραήλ μεταξύ της Χεζμπολλάχ και του ισραηλινού στρατού έχει οδηγήσει σε υποχρεωτικό εκτοπισμό εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων εκατέρωθεν των συνόρων. Στο Ιράκ οι шиιτικές πολιτοφυλακές επιτίθενται σε αμερικανικές βάσεις. Η επέκταση της σύγκρουσης δεν προέρχεται από ενέργειες κρατών αλλά από ένοπλους μη κρατικούς δρώντες που σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ελέγχουν εδάφη και συμπεριφέρονται ως κράτη. Η αντίληψη ότι αυτοί οι δρώντες αποτελούν απλά μαριονέτες της Τεχεράνης αγνοεί την πολυπλοκότητα των σχέσεων μεταξύ του Ιράν και αυτών των οργανώσεων και κυρίως τις αυτόνομες στρατηγικές τους. Για παράδειγμα οι επιθέσεις των Χούθι δίνουν στην οργάνωση έναν νέο σημαντικό περιφερειακό ρόλο στην περιοχή και αυξάνουν το κύρος της στις μεσανατολικές κοινωνίες, πράγμα που τους βοηθά τόσο στη διαπραγμάτευσή τους με την Σαουδική Αραβία και τα Εμιράτα όσο και στην εσωτερική διαπραγμάτευση για τη νομή της εξουσίας στην Υεμένη.

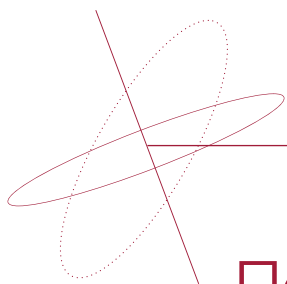
Η Αμερική δείχνει πιο ανήμπορη από ποτέ. Μετά από τέσσερις επισκέψεις υψηλότατων αξιωματούχων (του Υπουργού Εξωτερικών και του ίδιου του Προέδρου) δεν έχει καταφέρει ούτε καν να αλλάξει την ισραηλινή πολεμική στρατηγική από ισοπεδωτικό πόλεμο και σφαγή αμάχων σε στοχευμένες επιχειρήσεις. Αυτό αποτελεί σημαντικό πλήγμα για το

παγκόσμιο κύρος της υπερδύναμης. Η επανειλημμένη άρνηση της ισραηλινής κυβέρνησης και του ίδιου του Νετανιάχου να δεχθεί συζήτηση για δύο κράτη την επόμενη ημέρα του πολέμου τραυματίζει ακόμη περισσότερο την αμερικανική ηγεμονία στη Μέση Ανατολή και παγκοσμίως. Όσο μάλιστα πλησιάζουν οι προεδρικές εκλογές του Νοεμβρίου τόσο θα μειώνεται η αποφασιστικότητα του Μπάιντεν έναντι του Ισραήλ και αυτό ο Νετανιάχου το ξέρει καλά. Την ίδια στιγμή η Σαουδική Αραβία, η Αίγυπτος και οι μοναρχίες του Κόλπου καταγράφουν με ιδιαίτερη ανησυχία αυτήν την αδυναμία των Αμερικανών, πράγμα που θα επιταχύνει την προσέγγισή τους με το Πεκίνο αλλά και την Τεχεράνη. Ήδη σε ένα άλλο παράπλευρο μέτωπο που άνοιξε μεταξύ Ιράν και Πακιστάν η κινεζική παρέμβαση ήταν άμεση.

Τέλος, η προσφυγή της Νοτίου Αφρικής εναντίον του Ισραήλ στο Διεθνές Δικαστήριο με την κατηγορία της γενοκτονίας δημιούργησε έναν νέο ηθικό και δικαιοπολιτικό πόλο συσπείρωσης του παγκόσμιου Νότου που θεωρεί την δίκη αυτή ως κρίσιμη δοκιμασία για την υποκρισία και την χρήση δύο μέτρων και δύο σταθμών από το δυτικοκεντρικό διεθνές σύστημα. Χαρακτηριστική είναι η καταδίκη από τη Ναμίμπια της παρέμβασης της Γερμανίας στο Διεθνές Δικαστήριο υπέρ του Ισραήλ. Οι λαοί της Ναμίμπια ήταν θύματα γενοκτονίας από την γερμανική αποικιοκρατία στις αρχές του εικοστού αιώνα. Εκεί «δοκιμάστηκαν» για πρώτη φορά μέθοδοι εξόντωσης πληθυσμών που θα χρησιμοποιούνταν αργότερα στο Ολοκαύτωμα.

Ποιο είναι τελικά το «αποτυχημένο κράτος» της Υεμένης;

Αλέξανδρος Παπαμιχαλόπουλος,
Πολιτικός Επιστήμονας

Τον τελευταίο καιρό η Υεμένη κατέχει εξέχουσα θέση στη διεθνή και εγχώρια ειδησεογραφία, από τις επιθέσεις πειρατείας και τις συλλήψεις ομήρων σε μικροεπίπεδο, έως τη διατάραξη της απρόσκοπτης ροής του θαλάσσιου εμπορίου στην Ερυθρά θάλασσα, ένα από τα νευραλγικότερα σημεία διέλευσης του παγκόσμιου εμπορίου σε μακροεπίπεδο (βλ. εικόνα 1). Πρόσφατα μάλιστα, όλος ο κόσμος παρακολούθησε τον βομβαρδισμό στρατηγικών στόχων στην επικράτεια των Χούθι, από τις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ηνωμένο Βασίλειο, στο όνομα της προστασίας της ανθρωπότητας και του διεθνούς εμπορίου. Η μονομερής αυτή ενέργεια συνδέεται άρρηκτα με την πολιτική εθνικής ασφαλείας των ΗΠΑ ενάντια στην τρομοκρατία και τη σύνδεσή της με τα λεγόμενα «αποτυχημένα κράτη».

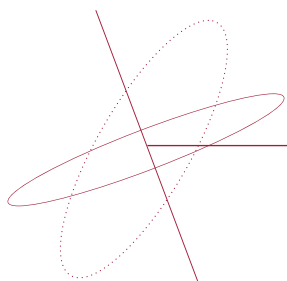
Britannica διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/place/Middle-East>

Στη βιβλιογραφία το «αποτυχημένο κράτος» είναι μια προβληματική έννοια. Πρωτοεμφανίστηκε τη δεκαετία του '80 αναφερόμενο στα αναπτυξιακά προβλήματα των μετααποικιακών κρατών του -αποκαλούμενου τότε- «Τρίτου Κόσμου» και από τη δεκαετία του '90 και μετά την 9/11 προσέλαβε διαστάσεις απειλής για την ασφάλεια και τη σταθερότητα του διεθνούς συστήματος. Από εκείνο το σημείο και μετά το αποτυχημένο κράτος έτυχε πολλών ταξινομήσεων και κατηγοριών. Αδύναμο κράτος, εύθραστο κράτος, κράτος σε κρίση, είναι κάποιες από τις πιο διαδεδομένες.

Οι λόγοι που -σύμφωνα με την παραπάνω συλλογιστική- τα κράτη «αποτυγχάνουν» διακρίνονται από τα ίδια προβλήματα που διατρέχουν τον ορισμό τους. Από τη μία δίνεται έμφαση στην ικανότητα ελέγχου των συνόρων, την αποκλειστική άσκηση νόμιμης βίας, τη διακυβέρνηση και την εσωτερική και εξωτερική αναγνώριση. Από την άλλη, προκρίνεται η ικανότητα του κράτους να προωθεί την οικονομική ανάπτυξη, την πολιτική συμμετοχή και το κράτος δικαίου. Φυσικά σε αυτή την εξίσωση αφαιρούνται και προστίθενται μεταβλητές κατά το δοκούν της Δύσης. Η μόνη ανεξάρτητη μεταβλητή του προβλήματος είναι ότι «αποτυχημένο κράτος» είναι αυτό που δεν είναι «δυτικό».

Η Υεμένη συνεπώς, παρόλα τα προβλήματα ακρίβειας ορισμού και μεταβλητών φαίνεται να συγκεντρώνει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που την καθιστούν «αποτυχημένο κράτος» κατά τη Δύση. Η σημερινή κατάσταση είναι απότοκο σωρείας περιστατικών και εντάσεων. Μετά την λήξη του Πολέμου της απόσχισης του 1994 και έναν σύντομο εμφύλιο του ίδιου έτους, η κυβέρνηση υπό τον Πρόεδρο Saleh επιχείρησε να μετατρέψει την Υεμένη σε κέντρο άμεσων ξένων επενδύσεων, καθώς και να εκμεταλλευτεί τα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που είχαν διαδραματίσει κομβικό ρόλο στην ενοποίησή της το 1990. Ωστόσο, η πολιτική απροθυμία, το καθεστώς πατρωνίας και διαφθοράς που είχε καλλιεργήσει η προεδρία Saleh, και οι συστηματικές διακρίσεις σε βάρος της Νότιας Υεμένης οδήγησαν σε ταραχές το 2007 με τη συμμετοχή του στρατού και την ενδυνάμωση του κινήματος των Σιιτών Zaidi υπό τον Hussein Badr al Din al-Houthi που διαδήλωνε ενάντια στον ρεπουμπλικανισμό, την ανάμειξη ξένων δυνάμεων στην χώρα και τον φιλοαμερικανισμό της κυβέρνησης Saleh.

Η Αραβική Άνοιξη(2011), ενέτεινε τις κοινωνικές αναταραχές καθώς και τις βιαιές απαντήσεις από την κυβέρνηση Saleh. Η συσσώρευση δυνάμεων στην πρωτεύουσα Sanaa για επιβολή της τάξης ενίσχυσε τη θέση του κινήματος των Χούθι στο Βορρά. Τελικά, ο εμφύλιος ξέσπασε το 2015 μετά την βίαιη καταστολή διαδηλώσεων πολιτών στην πρωτεύουσα από την κυβέρνηση Saleh και την ακόλουθη κατάληψη σημαντικών κυβερνητικών κτιρίων από τους Χούθι.

Επί του παρόντος, τα κυρίαρχα στρατόπεδα είναι από τη μία οι Χούθι, στηριζόμενοι από το Ιράν, και από την άλλη το Συμβούλιο Πολιτικών και Στρατιωτικών που αντικατέστησε το 2022 τον πρόεδρο Hadi και στηρίζεται από τη Σαουδική Αραβία και τις ΗΠΑ. Στο ήδη τεταμένο κλίμα προστίθεται η δραστηριοποίηση τρομοκρατικών ομάδων και εγκληματικών δικτύων όπως η AlQaeda (βλ.εικόνα 2).

The New Arab διαθέσιμο στο: <https://www.newarab.com/media/images/map-yemen-civil-war-01.jpg>

Εκτός λοιπόν από την απουσία αποτελεσματικού ελέγχου επί του συνόλου του εδάφους της Υεμένης και την απουσία οποιασδήποτε ενιαίας κρατικής και κυβερνητικής οργάνωσης και θεσμών, η Υεμένη μαστίζεται από χρόνια ανθρωπιστική και υγειονομική κρίση. Ενδεικτικά, το 2016 πάνω από τα $\frac{3}{4}$ του πληθυσμού της στερούνταν πρόσβασης σε νερό και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Στην ήδη δυσμενή κατάσταση ήρθε να προστεθεί το ξέσπασμα επιδημίας χολέρας το 2016.

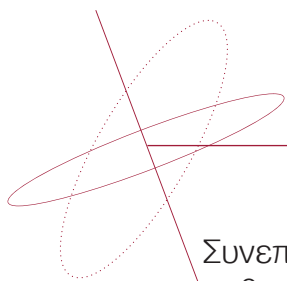
Η κρίση συνοδεύεται από τις εκκλήσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για επιστροφή στην ομαλότητα μέσα από πληθώρα ψηφισμάτων, ενδεικτικά αναφέρονται το 2722(2024), 2624(2022) και το 2452(2019) με το οποίο ιδρύεται η UNMHA, η αποστολή του ΟΗΕ για το λιμάνι της πόλης Hodeidah. Παράλληλα αναπτύσσεται και η έκκληση για ανθρωπιστική βοήθεια μέσα από δράσεις όπως το Humanitarian Response Plan YEMEN για την αντιμετώπιση

της φτώχειας, της επισιτιστικής κρίσης, της ανισότητας καθώς και κοινωνικών παραμέτρων όπως η εκπαίδευση και η ισότητα των φύλων.

Αναφορικά με τους ίδιους του Χούθι ωστόσο, η άνοδος τους στην εξουσία δεν ήταν και δεν είναι κάτι το ξαφνικό. Ήδη από το 1993-1997, πριν δηλαδή από τη ριζοσπαστικοποίησή τους, εκπροσωπούνταν νόμιμα στο κοινοβούλιο ως πολιτικό κόμμα, το al Haqq Party. Αντίστοιχα από το 2004 και την έναρξη του πόλεμου μεταξύ της κυβέρνησης Saleh με τους Χούθι, γνωστός και ως Saada πόλεμος, οι Χούθι είχαν προχωρήσει στη δημιουργία κρατικών δομών στις υπό έλεγχο περιοχές του. Επιπλέον, οι Χούθι υποστηρίζονταν από τις φυλές στα βόρεια της Υεμένης, αποτέλεσμα της καταπιεστικής και διεφθαρμένης προεδρίας Saleh. Επιπρόσθετα, από το 2015 οι Χούθι συνέταξαν σχέδιο για την κρατική ανασυγκρότηση της Υεμένης (National Vision for Building the Modern Yemeni State) έως το 2030, το οποίο μάλιστα διακρίνεται –«στα χαρτιά» πάντα- από φιλελεύθερο χαρακτήρα διακυβέρνησης. Επίσης δεν μπορεί να αγνοηθεί και η κρατική διάρθρωση στην επικράτεια των Χούθι. Εκτός από στρατό και αστυνομία υπάρχουν υπουργεία εξωτερικών, παιδείας κλπ με συγκεκριμένους στόχους και πολιτικές.

Από την άλλη, η διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση της Υεμένης που ασκεί τον έλεγχο στα νοτιοανατολικά της χώρας, δεν συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά ενός «επιτυχημένου» κατά τη Δύση κράτους. Από το 2018 έως το 2022 η κυβέρνηση εκτός από τον πόλεμο με τους Χούθι βρισκόταν σε εσωτερικό πόλεμο με το STC (Southern Transitional Council). Αιτία του κινήματος απόσχισης ήταν η καταγγελία και οι συνακόλουθες αντιδράσεις κατά της κυβέρνησης Hadi για κακή διοίκηση και διαχείριση, καθώς και για ανεπαρκή παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Το αποσχιστικό κίνημα με έδρα το Aden, κομβικό λιμάνι για το θαλάσσιο εμπόριο, υπαναχώρησε μετά την ενσωμάτωση και τη συμμετοχή του STC στο Συμβούλιο Πολιτικών και Στρατιωτικών που αντικατέστησε τον απελθόντα πρόεδρο Hadi. Επιπρόσθετα, στο έδαφος της νόμιμης κυβέρνησης δραστηριοποιούνται ανεξέλεγκτα τρομοκρατικά και εγκληματικά δίκτυα (AQAP, ISIS-Yemen) ενώ όπως και στην περίπτωση της de facto κυβέρνησης των Χούθι στα Βορειοδυτικά της Υεμένης, το κράτος δικαίου, η κοινωνική ισότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα, και ειδικότερα τα δικαιώματα των γυναικών, των δημοσιογράφων και της LGBTQ+ κοινότητας, παραβιάζονται συστηματικά και με βίαιες μεθόδους. Στην ήδη περίπλοκη εξίσωση, πρέπει να συμπεριληφθεί ο μη αποτελεσματικός έλεγχος εδαφών, η ξένη επέμβαση στη διαμόρφωση πολιτικής και η εξάρτηση της ακεραιότητας της επικράτειας από ξένες δυνάμεις. Όπως επί παραδείγματι, η ανάμειξη της Σαουδικής Αραβίας και του συμμαχικού συνασπισμού των μοναρχιών του κόλπου, στην εσωτερική πολιτική μέσω του STC αλλά και μέσω της στρατιωτικής τους παρουσίας στα εδάφη της νόμιμης κυβέρνησης.

Συνεπώς, η παρούσα κατάσταση εγείρει τον εξής προβληματισμό. Πώς ενώ το καθεστώς των Χούθι που πληροί κάποιες από τις προϋποθέσεις που «συγκροτούν» τόσο το «επιτυχημένο» όσο και το «αποτυχημένο» κράτος, όπως συμβαίνει και με πολλά άλλα κράτη διεθνώς, αντιμετωπίζεται μόνο ως «αποτυχημένο»; Πόσο μάλλον, όταν την ίδια στιγμή, η Υεμένη συνολικά είναι εξαρτημένη από τις ξένες δυνάμεις και αντιμετωπίζεται εξίσου ως «αποτυχημένο» κράτος;

Η απάντηση κρύβεται στην ίδια την «ταμπέλα» του «αποτυχημένου κράτους». Όπως αυθαίρετα μπορεί κάποιο κράτος να χαρακτηριστεί ως «αποτυχημένο» αντίστοιχα και η αντιμετώπισή του μπορεί να είναι εξίσου αυθαίρετη. Εφόσον το ίδιο το «αποτυχημένο κράτος» είναι κάτι το συγκεκριμένο και αδιευκρίνιστο ταυτόχρονα. Μια δυσιπόστατη οντότητα που ακροβατεί ανάμεσα στο δίκαιο για τα κράτη και σε έναν χώρο νομικού κενού όπου ο καθένας μπορεί να κάνει ότι θέλει χωρίς συνέπειες αποφεύγοντας το νομικό πλαίσιο που προβλέπεται για τις διακρατικές σχέσεις.

Αυτή η αυθαιρεσία παρατηρείται και στη συμπεριφορά των ΗΠΑ στην συγκεκριμένη περίπτωση. Μήπως η Δύση βιάζεται τελικά να βάλει αυτήν την ταμπέλα για να δικαιολογήσει την πολιτική της στην Υεμένη;

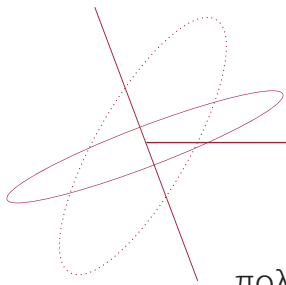
Ένα ανούσιο ευρωπαϊκό Game of Thrones

Γιάννης Γούναρης,
Δικηγόρος, LL.M London School of Economics,
Διδάκτωρ Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών

Αυτό το αξίωμα, ποιος θα το πάρει;

Ποιο θα είναι το επόμενο σκαλί στην (όχι και τόσο) λαμπρή πολιτική καριέρα της Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν; Θα παραμείνει πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ή θα μετακομίσει στην έδρα του ΝΑΤΟ ως Γενική Γραμματέας της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, ενδεχομένως σε αναγνώριση της συνεισφοράς της στην υιοθέτηση των αλληπάλληλων -καίτοι αναποτελεσματικών, όπως αποδείχθηκε- πακέτων οικονομικών κυρώσεων της ΕΕ κατά της Ρωσίας; Μήπως την επίζηλη αυτή θέση θα καταλάβει ο απερχόμενος Ολλανδός πρωθυπουργός Μαρκ Ρούτε, ο οποίος, μετά και μία ταπεινωτική εκλογική ήττα από τον ακροδεξιό Γκέερτ Βίλντερς, θα μείνει σύντομα χωρίς δουλειά; Ποιος θα διαδεχθεί τον -εκ του αποτελέσματος, μάλλον ανεπαρκή- Ζοσέπ Μπορέλ στο τιμόνι της κατ' ευφημισμόν καλούμενης Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής; Ποιες συνέπειες θα είχε η απόφαση του Σαρλ Μισέλ να εγκαταλείψει τη θέση του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου -έπειτα από μια εξίσου ανάξια λόγου θητεία- για να δοκιμάσει την τύχη του στις ευρωεκλογές, αν δεν την είχε ανακαλέσει το ίδιο αιφνιδιαστικά, μπροστά στο ενδεχόμενο να κληθεί να καλύψει το κενό μέχρι την εκλογή του ή της επόμενου/ης Προέδρου, έστω για λίγους μήνες, ο Βίκτορ Όρμπαν, μια σκέψη που προκάλεσε τόσο μεγάλη φρίκη σε κάποιους, ώστε να κυκλοφορούν εκτός πραγματικότητας σενάρια ακόμα και για αφαίρεση της εκ περιτροπής προεδρίας από την Ουγγαρία; Θα μπορούσε ο «Super» Μάριο Ντράγκι να είναι ο επόμενος Πρόεδρος -όπως φαίνεται να είναι η επιθυμία του Εμανουέλ Μακρόν;

Αυτά φαίνεται να είναι μερικά από τα ερωτήματα που αποτελούν το κυρίως πιάτο των συζητήσεων στους διαδρόμους των Βρυξελλών τον τελευταίο καιρό, ενόψει των ευρωεκλογών σε λίγους μήνες. Προφανώς, έχουν και αυτά τη σημασία τους, ιδίως σε συνδυασμό με τις πάντα λεπτές και εύθραυστες ισορροπίες μεταξύ των δύο (μέχρι στιγμής, τουλάχιστον) κυρίαρχων πολιτικών ομάδων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος και των Σοσιαλδημοκρατών, καθώς και τις επιδιώξεις των μεγάλων ευρωπαϊκών πρωτευουσών. Ωστόσο, δεν μπορεί να μην παρατηρήσει κανείς ότι υπάρχουν

πολύ πιο σημαντικά προβλήματα για την Ευρώπη το έτος 2024, το οποίο ενδέχεται να εξελιχθεί σε έτος-ορόσημο, και όχι μόνο λόγω των ευρωεκλογών, για τις οποίες, άλλωστε, δεν θα προέβλεπε κανείς ότι θα έχουν μεγαλύτερη επίδραση στην πραγματικότητα των Ευρωπαϊκών πολιτών από τις προηγούμενες.

Την ίδια ώρα, σύννεφα στο εξωτερικό ...

Είναι βέβαιο ότι εντός του έτους θα υπάρξουν σημαντικές εξελίξεις σε τρία αλληλένδετα εξωτερικά μέτωπα που επηρεάζουν άμεσα τις ευρωπαϊκές υποθέσεις.

Το πρώτο είναι ο πόλεμος στην Ουκρανία. Μετά την αποτυχία της ουκρανικής αντεπίθεσης το περασμένο καλοκαίρι, η επίσημη γραμμή στο δυτικό στρατόπεδο είναι ότι ο ουκρανικός στρατός έχει αναλάβει «αμυντική στάση» και ότι ο πόλεμος βρίσκεται σε «τέλμα» (*stalemate*) με καμία πλευρά να μην είναι σε θέση να διαρρήξει τις γραμμές της άλλης. Η πραγματικότητα είναι κάπως διαφορετική, καθώς αφενός η Ρωσία συνεχώς αυξάνει την πίεση στα πολεμικά μέτωπα κάνοντας μικρές μεν, αλλά συνεχείς προελάσεις, αφετέρου η παροχή δυτικής στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας προς την Ουκρανία αρχίζει να αντιμετωπίζει δυσκολίες και έχει ήδη μειωθεί σημαντικά.

Από τη μία πλευρά, η κυβέρνηση Μπάιντεν προσπαθεί εδώ και μήνες να υπερβεί το μπλόκο του Κογκρέσου για την έγκριση ενός νέου πακέτου δεκάδων δισεκατομμυρίων δολαρίων προς το Κίεβο. Όσο αυτό καθυστερεί, τόσο αυξάνονται οι φωνές στην Ουάσιγκτον που προειδοποιούν ότι χωρίς την αμερικανική βοήθεια, η Ουκρανία απλά δεν θα μπορέσει να αντέξει και ο Πούτιν θα σημειώσει μια σημαντική νίκη, με όλες τις συνέπειες για τη Δύση που θα είχε κάτι τέτοιο.

Από την άλλη, αυτό φέρνει σε ακόμα πιο δύσκολη θέση την Ευρώπη και, συγκεκριμένα, την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το αντίστοιχο ευρωπαϊκό πακέτο μακροχρόνιας (ως το 2027) οικονομικής υποστήριξης προς την Ουκρανία, ύψους 50 δισεκατομμυρίων ευρώ, έχει επίσης κολλήσει, επισήμως λόγω της πεισματικής άρνησης του Όρμπαν να άρει το ουγγρικό βέτο στην έγκρισή του. Οι Βρυξέλλες εμφανίζονται έτοιμες να παρακάμψουν «με κάθε τρόπο» αυτό το εμπόδιο, στην επερχόμενη έκτακτη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου την 1η Φεβρουαρίου. Το σενάριο που εμφανίζεται ως επικρατέστερο, εφόσον δεν μεταπειστεί ο αγαπημένος «κακός»

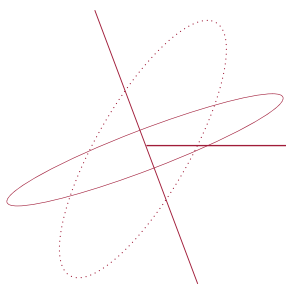

των Ευρωπαίων -πράγμα που ουδόλως μπορεί να αποκλειστεί, εφόσον λάβει τις ανάλογες παραχωρήσεις φυσικά- είναι να δημιουργηθεί ένας παράλληλος μηχανισμός έκδοσης αμοιβαίου χρέους. Παραδόξως, αυτό το σχήμα δεν δείχνει να διαφέρει πολύ από την -προσχηματική ή όχι, πρακτικά αδιάφορο- θέση της ίδιας της Ουγγαρίας, ότι η ευρωπαϊκή βοήθεια προς την Ουκρανία «δεν πρέπει να επιβαρύνει τον μακροπρόθεσμο ευρωπαϊκό προϋπολογισμό».

Είναι δύσκολο έως αδύνατον να γίνει αυτή τη στιγμή μια πρόβλεψη της έκβασης του πολέμου. Το μόνο σίγουρο είναι ότι αυτή τη στιγμή τα πράγματα δεν δείχνουν ιδιαίτερα ευσίωνα για την Ουκρανία και, κατ' επέκταση, για τη Δύση, εφόσον τα δεδομένα δεν αλλάξουν. Πάντως, η προοπτική μιας ρωσικής «νίκης» (εντός ή εκτός εισαγωγικών) τρομάζει τους Ευρωπαίους, όπως δείχνει, μεταξύ άλλων, σχετική δήλωση του Μακρόν: «δεν μπορεί να επιτραπεί στη Ρωσία να νικήσει στην Ουκρανία».

Το δεύτερο ανοικτό μέτωπο είναι η Γάζα. Μετά την παρέλαση των Ευρωπαίων ηγετών από το Τελ Αβίβ για να εκφράσουν την αμέριστη συμπαράστασή τους στον «αμυντικό πόλεμο» του Ισραήλ (με κάποιες φιλικές προτροπές να μην είναι «υπερβολικές» οι απώλειες αμάχων), ακολούθησε ο προβληματισμός, η αμηχανία μπροστά στην προφανή καταρράκωση κάθε έννοιας ανθρωπιστικού δικαίου και στα εγκλήματα πολέμου που διαπράττουν οι IDF, για να φτάσει -με τραγική καθυστέρηση και με λίγες, δυστυχώς, πιθανότητες ευόδωσης- ένα ευρωπαϊκό σχέδιο ειρήνευσης με συγκεκριμένα στάδια υλοποίησης, ευρωπαϊκές εγγυήσεις ασφαλείας και οικονομικής στήριξης και ορίζοντα τη δημιουργία παλαιστινιακού κράτους ως μόνη βιώσιμη λύση. Ένα σχέδιο που έπρεπε να είναι έτοιμο όχι τέσσερις μήνες μετά την έκρηξη του πολέμου, αλλά αμέσως μετά το ξέσπασμά του -αν όχι νωρίτερα- και να προωθείται δυναμικά ως μια εν τοις πράγμασι επιβεβαίωση της περίφημης ευρωπαϊκής στρατηγικής αυτονομίας, στην οποία κατά τα λοιπά ομνύουν άπαντες.

Τέλος, ο ελέφαντας στο δωμάτιο για την Ευρώπη έχει τη μορφή του Ντόναλντ Τραμπ. Αν κάτι στοιχειώνει τον ύπνο των Ευρωπαίων ηγετών περισσότερο και από έναν «νικητή» Βλαντιμίρ Πούτιν, αυτό είναι η επιστροφή του Τραμπ στον Λευκό Οίκο, μια επιστροφή που αυτή τη στιγμή δείχνει να είναι το πιθανότερο αποτέλεσμα των αμερικανικών προεδρικών εκλογών του ερχόμενου Νοεμβρίου, οι οποίες -και αυτό είναι κάτι που λέει πολλά και όχι ιδιαίτερα κολακευτικά για την Ευρώπη- θα έχουν πολύ μεγαλύτερη επίδραση στα ευρωπαϊκά πράγματα από τις ευρωεκλογές του Ιουνίου. Αν κρίνει κανείς από τα πεπραγμένα του Τραμπ κατά την πρώτη

του θητεία, αλλά και τα λεγόμενά του ενόψει της (πιθανής) δεύτερης, πρόκειται για ένα *comeback* που θα φέρει την Ευρώπη σε εξαιρετικά δύσκολη θέση, καθώς ενδέχεται να κληθεί να αναλάβει μόνη της το βάρος τόσο ενός ακήρυχτου πολέμου με τη Ρωσία, όσο και της ανοικοδόμησης της Ουκρανίας -σε όποια μορφή θα έχει η χώρα όταν επιτέλους σιγήσουν τα όπλα.

Από μια κάπως παράδοξη -αλλά όχι απαραίτητα εσφαλμένη- οπτική γωνία, αυτό στην πραγματικότητα ίσως και να ήταν καλό για την Ευρώπη, καθώς θα την ανάγκαζε να αναλάβει, επιτέλους, τις ευθύνες της για την ειρήνη και την ασφάλεια στην περιοχή της με σοβαρότητα, σύνεση και ενότητα και να αποδείξει ότι τα περί στρατηγικής αυτονομίας δεν είναι έπεια πτερόεντα. Φυσικά, το ζητούμενο και οι κρίσιμες λέξεις στη μόλις προηγούμενη πρόταση είναι «σοβαρότητα, σύνεση, ενότητα».

... και στο εσωτερικό

Έτσι έρχεται κανείς στις εσωτερικές προκλήσεις της ΕΕ μέσα στη χρονιά που ξεκίνησε, οι οποίες δεν είναι λιγότερο σημαντικές. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για την ωρίμανση των δυσμενών συνθηκών που είχαν αρχίσει να διαμορφώνονται εδώ και αρκετά χρόνια, ως αποτέλεσμα τραγικά εσφαλμένων πολιτικών επιλογών. Ο αποδημήσας τη δεύτερη μέρα των Χριστουγέννων Βόλφγκανγκ Σόιμπλε ενσάρκωσε στο πρόσωπό του αυτές τις πολιτικές επιλογές, σε ένα βαθμό άδικα, καθώς οπωσδήποτε δεν ήταν ο μόνος που τις υλοποίησε με πάθος και εμμονική επιμονή. Από αυτήν την άποψη, πράγματι, η κληρονομιά του Σόιμπλε και του δόγματος της ασφυκτικής λιτότητας είναι μια Ευρώπη τραυματισμένη, διαιρεμένη και σε δομική, πλέον, οικονομική παρακμή, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι κληρονόμοι του στη σημερινή γερμανική κυβέρνηση θα την αποποιηθούν. Το αντίθετο μάλιστα.

Για την ακρίβεια, η σημερινή πολιτική και οικονομική κατάσταση της Γερμανίας είναι εξόχως ενδεικτική αυτού του γεγονότος. Η γερμανική οικονομία δείχνει να αποφεύγει επισήμως την ύφεση, αλλά με έναν προβλεπόμενο δείκτη ανάπτυξης μόλις στο 0,7% δύσκολα θα έλεγε κανείς ότι εκπέμπει εικόνα ευρωστίας και σταθερότητας. Η γερμανική βιομηχανία αντιμετωπίζει ήδη το φάσμα της απώλειας της περίφημης ανταγωνιστικότητάς της, τόσο λόγω της απώλειας του -φτηνού, συγκριτικά- ρωσικού φυσικού αερίου, όσο και λόγω της απότομης, βίαιης

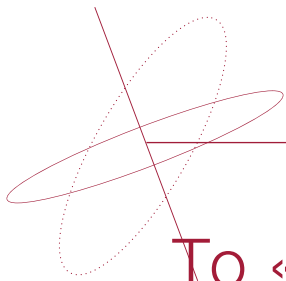
ενεργειακής μετάβασης σε μια οικονομία μηδενικών εκπομπών που όμως, όπως δρομολογείται εν πολλοίς από την πράσινη πτέρυγα της τρικομματικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης, είναι πρακτικά ασύμβατη με τη διατήρηση μιας ρωμαλέας βιομηχανικής βάσης. Στο σημείο αυτό καλό είναι να υπομνησθεί ότι η Γερμανία, σε αντίθεση με τη Γαλλία φερ'επειν, δεν διαθέτει καν την εναλλακτική της πυρηνικής ενέργειας στο μεταβατικό αυτό στάδιο, καθώς η -κάπως αλλοπρόσαλλη- επιλογή της ήταν να προχωρήσει συγχρόνως στην απανθρακοποίηση (*sic*) και την αποπυρηνικοποίηση.

Την ίδια ώρα, οι όποιες (άνευρες) απόπειρες του σοσιαλδημοκράτη καγκελαρίου Όλαφ Σολτς να διοχετεύσει κάποιες δόσεις ρευστότητας στην ασθμαίνουσα γερμανική οικονομία βρίσκουν το διπλό εμπόδιο τόσο του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου -το οποίο, εν τούτοις, απλώς ερμηνεύει και εφαρμόζει τον συνταγματικά κατοχυρωμένο κανόνα των ισοσκελισμένων προϋπολογισμών και των μηδενικών ελλειμμάτων- όσο και την αντίσταση του Φιλελεύθερου υπουργού οικονομικών Λίντνερ, ο οποίος μάλιστα, ηγούμενος της διαβόητης Ομάδας των Φειδωλών, θεωρεί τη λιτότητα τόσο καλή ιδέα, ώστε να επιδιώκει, σαν άλλος Σόιμπλε, να την επιβάλει και στα άλλα κράτη-μέλη.

Και ενώ συμβαίνουν όλα αυτά, η Γερμανία συγκλονίζεται από πρωτοφανείς κινητοποιήσεις των αγροτών, τις οποίες το πολιτικό κατεστημένο απορρίπτει ως υποκινούμενες από το «εξτρεμιστικά λαϊκίστικά στοιχεία». Με άλλα λόγια, από το ακροδεξιό AfD. Η κατάσταση θυμίζει έντονα τις ανάλογες κινητοποιήσεις των Ολλανδών αγροτών που διαμαρτύρονταν, όπως και οι Γερμανοί συνάδελφοί τους, για μια «πράσινη» πολιτική της κυβέρνησης που οδηγούσε, όμως, με μαθηματική ακρίβεια στον οικονομικό τους αφανισμό. Αυτό που ακολούθησε ήταν η «σοκαριστική» νίκη του Βίλντερς στις ολλανδικές εκλογές, η οποία θα περίμενε κανείς να είναι ένα μάθημα για το τι συμβαίνει όταν η *mainstream* πολιτική αρνείται να δώσει λύση σε θεμιτά κοινωνικά αιτήματα, χρεώνοντάς τα συλλήβδην στον «λαϊκισμό».

Αυτό το μάθημα δεν δείχνει να το έχει πάρει η γερμανική κυβέρνηση και, ευρύτερα, η συλλογική ευρωπαϊκή πολιτική ηγεσία. Και, συνεπώς, ίσως στις επερχόμενες ευρωεκλογές η Ευρώπη «σοκαριστεί» για μία ακόμα φορά από το αποτέλεσμα.

Το «φαινόμενο Τραμπ» & πάλι στο επίκεντρο

Βαγγέλης Δ. Μαρινάκης,
Πολιτικός Επιστήμονας, MSc Δημόσιες Πολιτικές

Μπορεί να σταματηθεί ο Ντόναλντ Τραμπ; Μάλλον όχι όπως φάνηκε από την πρόσφατη επικράτηση του πρώην Προέδρου σε Άιοβα και Νιου Χάμσαϊρ, όπου έδειξε ότι είναι ο επικρατέστερος για να λάβει το χρίσμα των Ρεπουμπλικάνων για τις προεδρικές εκλογές του Νοεμβρίου.

Παρά λοιπόν τις πολλές ανοικτές δίκες με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπος, ο Ντόναλντ Τραμπ αποτελεί το μεγάλο φαβορί για να επιλεγεί από το Ρεπουμπλικάνικο Κόμμα (GOP) ως υποψήφιος Πρόεδρος των ΗΠΑ, καθώς η νίκη του στις εσωκομματικές εκλογές στην Αϊοβα ήταν σαρωτική -προκαλώντας και την πρόωρη αποχώρηση του Ρον Ντε Σάντις από τη διαδικασία- και στο Νιου Χαμσάιρ αναμενόμενη (αν και δυσκολότερη).

Στη δε περίπτωση που έρθει πρώτος και στις προκριματικές εκλογές της Νότιας Καρολίνας στις 24 Φεβρουαρίου, η κούρσα για το χρίσμα των Ρεπουμπλικάνων θα έχει ουσιαστικά κριθεί. Αν όχι, θα χρειαστεί να περιμένει μέχρι και τη «Σούπερ Τρίτη» στις 5 Μαρτίου, κατά την οποία θα πραγματοποιηθούν αναμετρήσεις σε 13 Πολιτείες, για να συγκεντρώσει ένα δύσκολο αναστρέψιμο προβάδισμα στον αριθμό των συνέδρων. Έτσι, όπως εξελίσσονται τα πράγματα, ο 77χρονος κροίσος ενδέχεται να είναι ήδη ο de facto υποψήφιος των Ρεπουμπλικάνων όταν καθίσει στο εδώλιο σε δικαστήριο της Ουάσιγκτον στις 4 Μαρτίου, κατηγορούμενος για απόπειρα ανατροπής του αποτελέσματος των προεδρικών εκλογών του 2020.

Πρόκειται για μια άνευ προηγουμένου εκλογική ασυλία που παρέχεται από το εκλογικό κοινό των Ρεπουμπλικάνων σε υποψήφιο πρόεδρο, αν αναλογιστεί κανείς πως οι αστικές αγωγές και οι τέσσερις ποινικές υποθέσεις που αντιμετωπίζει –που θα μπορούσαν να είχαν καταστρέψει οποιονδήποτε άλλον υποψήφιο– στην πραγματικότητα δεν τον απειλούν. Το αντίθετο φαίνεται πως ισχύει, αφού μετά την ευρεία νίκη του στην Άιοβα, δημοσκοπικές έρευνες διαπίστωσαν ότι το 64% των Ρεπουμπλικάνων της εν λόγω Πολιτείας πιστεύει ότι ο Τραμπ θα εξακολουθούσε να είναι ικανός να εκλεγεί Πρόεδρος ακόμη κι αν καταδικαζόταν για έγκλημα.

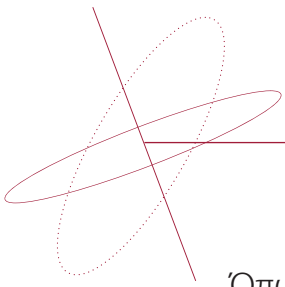
Δεδομένου μάλιστα ότι η φετινή χρονιά θα είναι γεμάτη από εκλογές και δίκες η στρατηγική του μεγιστάνα μοιάζει να εγκιβωτίζει τον ένα σκοπό μέσα στον άλλο: υποβάλλει διάφορα αιτήματα με σκοπό να καθυστερήσει την εκδίκαση όσο μπορεί και, όταν αυτά απορριφθούν, να επικαλεστεί ασυλία. Αυτά, μέχρι να φτάσουν οι εκλογές και να πετύχει τον υψηλότερο σκοπό του: να γίνει ξανά ο ένοικος του Λευκού Οίκου.

Την ίδια ώρα, από την πλευρά των Δημοκρατικών, έχοντας ήδη εξασφαλίσει την επίσημη υποστήριξη του κόμματός του, ο απερχόμενος Πρόεδρος Μπάιντεν αναμένεται, εκτός συγκλονιστικού απρόοπτου, να ανακηρυχθεί υποψήφιος τον Αύγουστο. Η σφυγμομέτρηση της κοινής γνώμης των ΗΠΑ, ωστόσο, δείχνει τον Δημοκρατικό Πρόεδρο αρκετά αντιδημοφιλή, γεγονός που εγείρει σοβαρές ανησυχίες για το αν θα μπορέσει να αποτελέσει ανάχωμα σε μια πιθανή δεύτερη θητεία Τραμπ.

Μολονότι τα οικονομικά νέα ήταν εξαιρετικά θετικά για τον Λευκό Οίκο –ο πληθωρισμός υποχώρησε, η ύφεση αποφεύχθηκε, η ανεργία βρίσκεται σε ιστορικό χαμηλό, ακόμη και το καταναλωτικό κλίμα ανακάμπτει, πολιτικά η εικόνα του Μπάιντεν έχει «ξεθωριάσει», καθώς ο 80χρονος ένοικος του Λευκού Οίκου ετοιμάζεται να βυθιστεί σε μια σκληρά αμφισβητούμενη μάχη επανεκλογής.

Σε μια θαυμάσια αντίστροφη των πραγμάτων σε σχέση με την θητεία Τραμπ, μάλιστα, ο Μπάιντεν φαίνεται πως χάνει εξαιτίας δύο εξωτερικών μετώπων: της κοστοβόρας -και για αυτό αντιδημοφιλούς- στρατιωτικής και οικονομικής στήριξης της Ουκρανίας και των επιπτώσεων του πολέμου στη Γάζα, μιας σύγκρουσης που φαίνεται να δημιουργεί σοβαρό ρήγμα στο εσωτερικό των Δημοκρατικών λόγω και της άτεγκτης στάσης της κυβέρνησης του Ισραήλ.

Υπάρχει περιθώριο αλλαγής των συσχετισμών; Οι ενδιάμεσες εκλογές του 2022, στις οποίες οι προβλέψεις για «κόκκινο κύμα» διαψεύστηκαν πανηγυρικά, απέδειξαν πως ναι. Κι αυτό γιατί υπάρχει η περίπτωση ο πρώην Πρόεδρος Τραμπ να αναλωθεί από τον Μάρτιο και μετά σε μια πολιτική δικαστικού χαρακτήρα. Επιπλέον, οι Δημοκρατικοί, οι οποίοι βάσισαν τα καλά αποτελέσματα του 2022 στην υπόθεση της υπεράσπισης του δικαιώματος στην άμβλωση, είναι το πιθανότερο πως όσο βαδίζουμε προς την τελική ευθεία των εκλογών θα παίξουν το ίδιο χαρτί, ειδικά στις περιοχές των μεσοαστικών «λευκών» προαστίων των μεγάλων αστικών κέντρων, με στόχευση τη μορφωμένη μεσαία τάξη και τις γυναίκες. Αν τα παραπάνω συνδυαστούν με έναν «συναγερμό» δημοκρατικής συσπείρωσης ενόψει μιας επικείμενης επικράτησης του τραμπικού μπλοκ, δεν αποκλείεται η προεκλογική ρευστότητα να δώσει καρπούς σε μια εκλογική συνθήκη που θα λάβει χώρα σε μια ήδη βαθιά πολωμένη κοινωνία.

Όπως έγραψε πρόσφατα ο Μακί Κόπινς του Atlantic: «Αυτές τις μέρες, ο Τραμπ υπάρχει στο μυαλό πολλών Αμερικανών ως μια θολή σιλουέτα - που σχηματίζεται από προκαταλήψεις και ξεπερασμένες εντυπώσεις - παρά ως πραγματικό άτομο που λέει στη χώρα κάθε μέρα ποιος είναι και τι σχεδιάζει να κάνει με μια δεύτερη θητεία». Πρόκειται για μια πολυτέλεια ενός ανθρώπου που δεν χρειάστηκε να κάνει ακόμη μια πλήρη εκστρατεία. Το αν και πόσο θα του κοστίσει μένει να το δούμε.

Νταβός 2024: Οι προκλήσεις στην εποχή γεωπολιτικών ανταγωνισμών & τεχνητής νοημοσύνης & η αμηχανία των ελίτ

Βαγγέλης Βιτζηλαίος,
Συντονιστής Κύκλου Διεθνών & Ευρωπαϊκών Αναλύσεων
ΕΝΑ, Υποψήφιος Διδάκτωρ Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας,
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

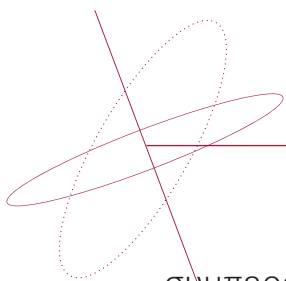
Μπορεί το ετήσιο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum) να έχει χάσει την αίγλη των ετών της υπερ-παγκοσμιοποίησης (από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 ως τα τέλη αυτής του 2000), ωστόσο αποτελεί πάντα μία διοργάνωση στην οποία οι συγκεντρωμένες οικονομικές, επιχειρηματικές και πολιτικές ελίτ συζητούν τις προκλήσεις και διαμορφώνουν τάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Το φετινό Φόρουμ επιβεβαίωσε την πολυπλοκότητα στο ρευστό διεθνές σκηνικό δείχνοντας ότι οι υφιστάμενες προκλήσεις και οι νέες που ανακύπτουν, καθώς και εμπεδωμένες κρίσεις απαιτούν νέους τρόπους διαχείρισης αφού οι παλιές «συνταγές» της παγκόσμιας (οικονομικής) διακυβέρνησης μοιάζουν παντελώς ξεπερασμένες.

Η τεχνητή νοημοσύνη είναι εδώ, όπως και οι κίνδυνοί της

Η τεχνητή νοημοσύνη και η διαχείριση των κινδύνων και των προοπτικών που διανοίγει σε σειρά πτυχών της τεχνολογικής και οικονομικής ανθρώπινης δραστηριότητας, φυσικά, κατείχε κεντρικό ρόλο στις εργασίες του Φόρουμ στο ελβετικό θέρετρο του Νταβός, δείχνοντας ότι αποτελεί μαζί με την κλιματική προσαρμογή κορυφαίο διακύβευμα για το μέλλον της ανθρώπινης δραστηριότητας, διαπερνώντας το σύνολο των πεδίων της.

Ο πρόεδρος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών Αντόνιο Γκουτέρες προειδοποίησε για την «υπαρξιακή απειλή» που θέτει «η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης χωρίς δικλίδες ασφαλείας» επισημαίνοντας το ενδεχόμενο να αυξήσει την ανισότητα στον κόσμο. Έκθεση του ΔΝΤ, τα

συμπεράσματα της οποίας παρουσίασε η Γενική Διευθύντρια του Κρισταλίνα Γκεοργκίεβα, επεφύλασσε σημαντικά συμπεράσματα για το μέλλον της εργασίας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα ευρήματα, σχεδόν το 40% της παγκόσμιας απασχόλησης εκτίθεται στην τεχνητή νοημοσύνη, με τις αναπτυγμένες οικονομίες να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερους κινδύνους από αυτήν -αλλά και περισσότερες ευκαιρίες αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων της- σε σύγκριση με τις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες. Περίπου το 60% των θέσεων εργασίας στις αναπτυγμένες οικονομίες ενδέχεται να επηρεαστούν από την ΤΝ, ενώ αντίθετα η έκθεση στις αναδυόμενες αγορές και στις χώρες χαμηλού εισοδήματος αναμένεται να είναι 40% και 26%, αντίστοιχα. Στα περισσότερα σενάρια, σύμφωνα με την Έκθεση, η ΤΝ πιθανότατα θα επιδεινώσει τη συνολική ανισότητα.

Ο υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας Κρίστιαν Λίντνερ έκανε λόγο για μία «νέα πραγματικότητα» στην παγκόσμια οικονομία, η οποία πλέον χαρακτηρίζεται από την αυξανόμενη επιρροή της τεχνητής νοημοσύνης και των εντεινόμενων γεωπολιτικών πιέσεων. Το σίγουρο είναι ότι η τεχνητή νοημοσύνη εμποδώνεται ως μία εκ των κορυφαίων προκλήσεων για το παρόν και το μέλλον, με κυβερνήσεις και επιχειρήσεις να τη θέτουν πλέον ως σημαντικό γνώμονα για τη χάραξη των πολιτικών και των επιλογών τους.

Οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί δεν πρόκειται να αποκλιμακωθούν σύντομα

Οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί και ο γεωοικονομικός κατακερματισμός ασφαλώς είχαν την πλέον κεντρική θέση στο WEF 2024, αφού το Φόρουμ τιτλοφορήθηκε «Ανοικοδομώντας την εμπιστοσύνη» (*Rebuilding Trust*). Οι διεθνείς Οργανισμοί εκφράζουν διαρκώς την ανησυχία τους για την αποδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας σε μία κρίσιμη καμπή για τον πλανήτη. Ο πρόεδρος του ΟΗΕ κατά την ομιλία του υπογράμμισε ότι «δεν θα πρέπει να αφήσουμε τους γεωπολιτικούς διαχωρισμούς να αποτρέψουν τις παγκόσμιες απαντήσεις απέναντι σε παγκόσμιες προκλήσεις όπως η κλιματική αλλαγή και η τεχνητή νοημοσύνη, καλώντας παράλληλα σε μεταρρύθμιση των παγκόσμιων συστημάτων διακυβέρνησης». Η πρόεδρος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου Νγκόζι Οκόντζο – Ιουεάλα εξέφρασε την ανησυχία της για τον αντίκτυπο των γεωπολιτικών ανταγωνισμών και της κλιματικής αλλαγής σε βασικές εμπορικές διαδρομές όπως στην Ερυθρά Θάλασσα και στις Διώρυγες του Σουέζ και του Παναμά. Σύμφωνα με το [Global Cooperation Barometer 2024](#) που δημοσίευσε το WEF η διεθνής συνεργασία παρά την ανοδική

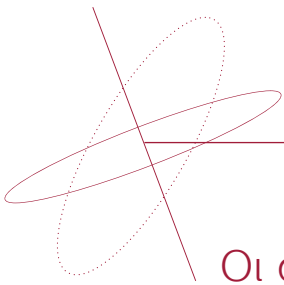
πορεία της περασμένης δεκαετίας, από το 2020 έως το 2022 καταγράφει πτώση κατά 2%. Η Έκθεση υπογραμμίζει ότι η αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής «απαιτεί από κυβερνήσεις και επιχειρήσεις να εργαστούν μαζί», το ίδιο και στον τομέα της υγείας, ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπιστούν άμεσα κρίσεις όπως η πανδημία COVID-19. Στο πλαίσιο αυτό, αφού υπογραμμίζεται ότι «δεν είναι πιθανό να αλλάξει σύντομα το υφιστάμενο γεωπολιτικό κλίμα και να αποκλιμακωθούν σύντομα οι σχετικές αντιπαραθέσεις και ανταγωνισμοί» επισημαίνεται πως «η συνεργασία είναι πολύπλευρη και μπορεί να συνυπάρχει με τον ανταγωνισμό», μέσω εξεύρεσης κοινών συμφερόντων σε συγκεκριμένα πεδία, παρά τις διαφορές σε άλλα –μία θέση που μάλλον παραπέμπει σε ευχολόγιο παρά σε ρεαλιστική προοπτική.

Όλο ο πλανήτης στις κάλπες

Στο Φόρουμ αποτυπώθηκε και η ανησυχία για την κρισιμότητα του 2024 σε πολιτικό επίπεδο, στην πιο πυκνή εκλογική χρονιά της πρόσφατης ιστορίας, κατά την οποία πάνω από 4 δισεκατομμύρια άνθρωποι στον πλανήτη θα οδηγηθούν στις κάλπες σε εθνικό/ομοσπονδιακό επίπεδο (βλ. ΗΠΑ, Ινδία, Μεξικό, κ.ά.) αλλά και σε περιφερειακό (ευρωεκλογές). Η αρκετά πιθανή –σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις- επανεκλογή του Ντόναλντ Τραμπ στην προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών τον προσεχή Νοέμβριο και ιδιαίτερα οι γεωπολιτικές επιπτώσεις της ασφαλώς και αποτέλεσαν ζήτημα ευρείας συζήτησης στο Νταβός.

Στην Έκθεση Global Risks Report 2024 που δημοσίευσε το WEF ενόψει του Φόρουμ σχετικά με τους κινδύνους της επόμενης διετίας η παραπληροφόρηση αναδεικνύεται ως ο μεγαλύτερος παγκόσμιος κίνδυνος, ενώ για την επόμενη δεκαετία κυριαρχούν οι προκλήσεις που απορρέουν από την κλιματική αλλαγή. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι με αφορμή τις σημαντικές επικείμενες εκλογικές αναμετρήσεις η ευρεία χρήση παραπληροφόρησης και των εργαλείων διάδοσής τους (όπως τα fake news) ενδέχεται να υπονομεύσουν τη νομιμότητα των νεοεκλεγμένων κυβερνήσεων, οδηγώντας σε κοινωνική αναταραχή. Αναταραχές οι οποίες μπορούν να πάρουν διάφορες μορφές, «από βίαιες διαμαρτυρίες και εγκλήματα μίσους έως εμφύλια αντιπαράθεση και τρομοκρατία».

Οι ανισότητες ανησυχούν ακόμη και τους... υπερ-πλούσιους

Με αφορμή τη διεξαγωγή του WEF 2024, πάνω από 250 «υπερ-πλούσιοι» από 17 χώρες απέστειλαν επιστολή, προς τους ηγέτες χωρών που έδωσαν το παρών στο Φόρουμ, ζητώντας να φορολογηθούν περαιτέρω ώστε να συνεισφέρουν για καλύτερες δημόσιες υπηρεσίες στον πλανήτη. Και φυσικά θα αναρωτηθεί κανείς γιατί ανέλαβαν την πρωτοβουλία αυτή (*υπό τον τίτλο Proud to Pay More*). Μα φυσικά εξαιτίας των κινδύνων που προκύπτουν από την όξυνση των ανισοτήτων. «Η ανισότητα έχει φτάσει σε σημείο καμπής και το κόστος της για τον κίνδυνο οικονομικής, κοινωνικής και οικολογικής σταθερότητας είναι σοβαρό - και αυξάνεται καθημερινά. Εν ολίγοις, χρειαζόμαστε δράση τώρα» αναφέρεται χαρακτηριστικά στη διακηρυκτική πλατφόρμα.

Συμπερασματικά, οι οικονομικές, επιχειρηματικές, πολιτικές, ακαδημαϊκές ελίτ που συμμετείχαν στις ζυμώσεις του φετινού Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ κατέδειξαν προβληματισμούς αλλά και αμηχανία απέναντι στους συσχετισμούς που έχουν διαμορφωθεί στον πλανήτη. Αφενός μία αδυναμία και έλλειψη λύσεων απέναντι στην άνοδο του ακροδεξιού λαϊκισμού αφετέρου μία δυσκολία ανάδειξης ουσιαστικών λύσεων ενίσχυσης της συνεργασίας διεθνώς και του πολυμερούς μοντέλου και της μεταρρύθμισης των διεθνών Οργανισμών και γενικότερα της παγκόσμιας πολιτικής και οικονομικής διακυβέρνησης. Το «business as usual» στο οποίο βάδιζαν με ασφάλεια οι αποστασιοποιημένες από τις κοινωνίες ελίτ στα χρόνια άνθησης της παγκοσμιοποίησης -οξύνοντας, φυσικά, τις ανισότητες σε πολλαπλά επίπεδα- πλέον, όχι μόνο δεν μπορεί να απαντήσει στις σύγχρονες προκλήσεις, αντίθετα γίνεται παράγοντας επιδείνωσης των συνθηκών προκαλώντας νέες κρίσεις.

Η Ευρώπη & ο παγκόσμιος ανταγωνισμός για τις Κρίσιμες Πρώτες Ύλες

Αντιγόνη Βουλγαράκη,

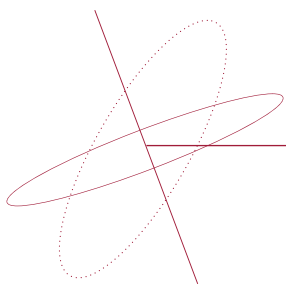
Επιστημονική συνεργάτιδα ΕΝΑ, MSc Οικονομικά & Δίκαιο στις
Ενεργειακές Αγορές, MSc Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Πολιτική

Κατά το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ του Νταβός η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, ανέφερε την ανάγκη για μια «ισχυρή, ανταγωνιστική ευρωπαϊκή παρουσία στη νέα παγκόσμια οικονομία της καθαρής ενέργειας». Αν και οι φετινές δηλώσεις είναι περισσότερο ασαφείς και λιγότερο φιλόδοξες από τις αντίστοιχες περσινές, επιβεβαιώνουν δύο διαπιστώσεις: α) ο μετασχηματισμός του διεθνούς οικονομικού συστήματος υπαγορεύεται όλο και περισσότερο από τις ανάγκες της πράσινης μετάβασης και τον επακόλουθο τεχνολογικό και επενδυτικό διακρατικό ανταγωνισμό, την περιφερειοποίηση των εφοδιαστικών αλυσίδων και τις τάσεις προστατευτισμού και εργαλειοποίησης που ευνοούν οι νέες συνθήκες, β) η ευρωπαϊκή ηγεσία αντιλαμβάνεται ότι η διατήρηση της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας απαιτεί αλλαγή του υφιστάμενου - νομοθετικού και επιχειρησιακού- πλαισίου που διέπει τις διάφορες πτυχές της ενέργειας (ασφάλεια εφοδιασμού, οικονομική προσιτότητα, πράσινες τεχνολογίες, πρώτες ύλες).

Στον πυρήνα της νέας συνθήκης βρίσκονται οι Κρίσιμες Πρώτες Ύλες (Critical Raw Materials-ΚΡΥ). Ο στρατηγικός και αναπτυξιακός τους χαρακτήρας εντοπίζεται στην ενεργειακή μετάβαση και στην ανάπτυξη προηγμένων ηλεκτρονικών, ενώ η πρόσβαση σε αυτές και η αποτελεσματική αξιοποίησή τους νοηματοδοτείται από τους οικονομικούς δρώντες ως μια ευρύτερη και μακροπρόθεσμη στρατηγική de-risking.

Η ΕΕ προσεγγίζει το θέμα των Κρίσιμων Πρώτων Υλών επιχειρώντας να αντιμετωπίσει μια τριπλή πρόκληση: α) επαναφορά μέρους της παραγωγής/ προσφοράς στην Ευρώπη (onshoring), β) διαφοροποίηση των διεθνών προμηθευτών και γ) επίτευξη των ανωτέρω με βιώσιμο, ανθεκτικό και υπεύθυνο τρόπο. Η συνθήκη αυτή, σε συνδυασμό με τις αυξητικές τάσεις που παρουσιάζει η ζήτηση για ΚΡΥ, συνηγορούν στο ότι η σωρευτική υλοποίηση των στόχων απαιτεί πολυεπίπεδες λύσεις. Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας, η μετάβαση στην απανθρακοποιημένη οικονομία συνεπάγεται εξαπλοσιασμό των Κρίσιμων Πρώτων Υλών, ενώ η συνολική ζήτηση αναμένεται

να φτάσει στο υψηλότερο σημείο το 2040. Μόνο η ζήτηση για λίθιο (μπαταρίες αποθήκευσης ενέργειας, ηλεκτρικά οχήματα) θα αυξηθεί παγκοσμίως 42 φορές, για γραφίτη 25 φορές, για κοβάλτιο (μπαταρίες, ανεμογεννήτριες) 21 φορές, για σπάνιες γαίες (μόνιμοι μαγνήτες) 10 φορές.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας αγοράς Κρίσιμων Πρώτων Υλών (ανελαστικότητα ζήτησης, έλλειψη διαφάνειας, μικρός αριθμός συμμετεχόντων, ζητήματα περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εργασίας -πχ το 30% των εξορύξεων κοβαλτίου στο Κογκό είναι αποτέλεσμα παιδικής εργασίας), περιπλέκουν τις προσπάθειες οικοδόμησης ανθεκτικότητας στις αλυσίδες αξίας των πρώτων υλών.

Παράλληλα, η συγκέντρωση της αγοράς σε χώρες της ΝΑ Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής οδηγεί σε μετατόπιση του γεωπολιτικού ενδιαφέροντος της ΕΕ προς στον Παγκόσμιο Νότο. Η κυρίαρχη θέση των χωρών αυτών σε επίπεδο αποθεμάτων, παραγωγής και επεξεργασίας ορυκτών και μετάλλων οδηγεί την ΕΕ να ανανοηματοδοτήσει το πλέγμα συνεργασιών και να επαναπροσδιορίσει της εμπορικές πολιτικές της της πέρα απ' τα στενά όρια του friend-shoring.

Ο ευρωπαϊκός Κανονισμός για τις Κρίσιμες Πρώτες Ύλες

Στο επίκεντρο αυτής της προσπάθειας βρίσκεται ο Κανονισμός για τις Κρίσιμες Πρώτες Ύλες (Critical Raw Materials Act). Η νέα νομοθετική πρωτοβουλία αποσκοπεί στη διασφάλιση του απρόσκοπτου εφοδιασμού πρώτων υλών, στην ενίσχυση των βιομηχανικών οικοσυστημάτων που τροφοδοτούν την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση και στον μετριασμό κινδύνων που σχετίζονται με κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης από χώρες παραγωγούς/εξαγωγείς.

Προβλέπεται, ειδικότερα, ότι έως το 2030 η ετήσια κατανάλωση στρατηγικών πρώτων υλών πρέπει να προέρχεται κατά 10% από εξόρυξη εντός ΕΕ, κατά 25% από ανακύκλωση και κατά 40% από επεξεργασία (εσωτερική διάσταση). Ο στόχος της διαφοροποίησης των προμηθευτών, δια του οποίου αναμένεται να επιτευχθεί η στρατηγική αυτονομία της Ένωσης, συνιστά μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις τόσο της πράσινης μετάβασης, όσο και του μετασχηματισμού της βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ. Η σημασία της αποτυπώνεται στον στόχο που θέτει ο νέος Κανονισμός να μην εξαρτάται η ΕΕ από τρίτη χώρα σε ποσοστό άνω του 65% όσον αφορά τις εισαγωγές κρίσιμων πρώτων υλών (εξωτερική διάσταση).

Η υλοποίηση αυτού του στόχου έγκειται στην εμπορική πολιτική της ΕΕ και συγκεκριμένα στη σύναψη Στρατηγικών Συνεργασιών (Strategic Partnerships) ως το νέο εργαλείο που προβλέπει ο Κανονισμός. Πρόκειται στην ουσία για εργαλείο «ήπιας ισχύος», μη νομικά δεσμευτικό, που δεν απαιτεί επικύρωση από τα κράτη-μέλη, βάσει του οποίου η Ένωση επιχειρεί να αυξήσει τη γεωπολιτική της επιρροή, εξασφαλίζοντας παράλληλα πρόσβαση στις πρώτες ύλες χωρών που είναι πλούσιες σε αποθέματα.

Ως προς την χρηματοδοτική και επιχειρησιακή του λειτουργία στηρίζεται στην ευρωπαϊκή στρατηγική Global Gateway¹. Ωστόσο, παρά τις ευρωπαϊκές φιλοδοξίες, τουλάχιστον σ' επίπεδο ρητορικής, οι παράγοντες υπονόμευσης του νέου εγχειρήματος έχουν να κάνουν, αφενός με την ανεπαρκή χρηματοδότηση (το πραγματικό ποσό χρηματοδότησης εκτιμάται μόνο σε 18 δισ. ευρώ έναντι της συνολικής αρχικής πρόβλεψης των 300 δισ. ευρώ που μπορούσαν να κινητοποιηθούν μέσω επενδύσεων), αφετέρου με αυξανόμενα φαινόμενα προστατευτισμού και εργαλειοποίησης από τις δυνητικά αντισυμβαλλόμενες χώρες.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι στοχευμένες διακοπές εξαγωγών πρώτων υλών (βλ. την πρόσφατη επιβολή περιορισμών στις κινεζικές εξαγωγές γαλλίου και γερμανίου), το ενδεχόμενο δημιουργίας μπλοκ/καρτέλ χωρών παραγωγών κρίσιμων πρώτων υλών στο πρότυπο του ΟΠΕΚ (που θα μπορούσε να οδηγήσει σε έλεγχο της προσφοράς, χειραγώγηση τιμών και επιλεκτικές διακοπές εφοδιασμού), καθώς και κρατικές βιομηχανικές πολιτικές όπως είναι ο αμερικάνικος αντιπληθωριστικός νόμος (Inflation Reduction Act).

Ταυτόχρονα, η πρόκληση του on-shoring μέρους της παραγωγής επιχειρείται να αντιμετωπιστεί μέσω των προβλεπόμενων Στρατηγικών Έργων (Strategic Projects). Πρόκειται για επενδύσεις που θα ενισχύσουν τη συνολική αλυσίδα αξίας των κρίσιμων πρώτων υλών, τόσο εντός όσο και εκτός ΕΕ. Σύμφωνα με τον Κανονισμό, οι επενδύσεις αφορούν σε νέες εξορυκτικές δραστηριότητες καθώς και σε υποδομές διύλισης, επεξεργασίας και ανακύκλωσης, ενώ για τον χαρακτηρισμό ενός έργου ως «στρατηγικό» προβλέπονται ειδικά κριτήρια όπως η διασυνοριακή ωφελιμότητα, η βιώσιμη υλοποίησή του, η σκοπιμότητα του έργου.

¹ Πρόκειται για την ευρωπαϊκή στρατηγική που αποσκοπεί στην προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας και των επενδύσεων σε τρίτες χώρες εκτός ΕΕ στους τομείς της ενέργειας, των επικοινωνιών, της διασυνδεσιμότητας των δικτύων κ.ο.κ, επιχειρώντας να γεφυρώσει το παγκόσμιο επενδυτικό κενό που παρατηρείται. Στην ουσία αποτελεί την ευρωπαϊκή απάντηση στο γεωπολιτικό και επενδυτικό εγχείρημα της Κίνας (Δρόμος του Μεταξιού) με το οποίο το Πεκίνο έχει εξασφαλίσει οικονομική διείσδυση σε σχεδόν 150 κράτη διεθνώς.

Κριτική επισκόπηση και αδύναμα σημεία

Όσο και αν ο νέος Κανονισμός αποτυπώνει την ευρωπαϊκή φιλοδοξία για τεχνολογική αυτονομία, η συνολικότερη εικόνα εγείρει ανησυχίες. Οι ποσοτικοί στόχοι που έχουν τεθεί παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις από την τρέχουσα ικανότητα της Ένωσης. Για τον στόχο των εξορύξεων (10%), το σημερινό ποσοστό εντός ΕΕ είναι μόλις 1%. Για την επεξεργασία (40%) είναι 3%, για την ανακύκλωση (25%) είναι 9%, ενώ όσον αφορά την εξάρτηση από μια χώρα-προμηθευτή έως 65%, η σημερινή εξωτερική εξάρτηση της ΕΕ για προμήθεια κρίσιμων πρώτων υλών είναι 100%.

Σημειώνεται ότι όσον αφορά την υποκατάσταση των εισαγωγών πρώτων υλών μέσω αύξησης της επεξεργασίας, ο Κανονισμός δεν αντιμετωπίζει μια υποβόσκουσα πρόκληση που νομοτελειακά θα αντιμετωπίσει η ΕΕ. Οι υψηλές εισαγωγές διαφόρων προϊόντων από την ΕΕ -για την κατασκευή των οποίων χρησιμοποιούνται κρίσιμες πρώτες ύλες- δείχνουν ότι ακόμη και αν η Ένωση εξασφαλίζει μόνη της τον εφοδιασμό με Κρίσιμες Πρώτες Ύλες, θα παραμείνει εκτεθειμένη σε διαταραχές των εφοδιαστικών αλυσίδων που μπορεί να οδηγήσουν σε ελλείψεις αναγκαίων αγαθών. Σχετικά με τον στόχο για ανακύκλωση το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι η κυκλική οικονομία είναι περισσότερο μια θεωρητική αντίληψη παρά μια εφαρμοσμένη πρακτική (το 2021 οι ανακυκλωμένες ύλες σε όλα τα κράτη-μέλη συνιστούσαν μόλις το 11.7% των συνολικά χρησιμοποιούμενων πρώτων υλών).

Ένα ακόμη κενό του νέου Κανονισμού αφορά στην έλλειψη πρόβλεψης σχετικά με τη μείωση της κατανάλωσης κρίσιμων πρώτων υλών και το επακόλουθο «rebound-effect». Η προσέγγιση αυτή υποδεικνύει ότι, αφενός τα ευρωπαϊκά κράτη δεν θέλουν να μείνουν πίσω στον αγώνα της δίδυμης μετάβασης, αφετέρου ότι η πεποίθηση πως η οικονομική ανάπτυξη δεν πρέπει να εμποδίζεται από περιβαλλοντικές αρχές παραμένει κυρίαρχη. Οι ανησυχίες για τις οικολογικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει ο Κανονισμός (πχ διαχείριση των μεταλλευτικών αποβλήτων) ενισχύονται και λόγω της πρόβλεψης για επιτάχυνση των αδειοδοτήσεων νέων έργων (27 μήνες για εξόρυξη, 15 μήνες για επεξεργασία και ανακύκλωση).

Τέλος, όσον αφορά την εξωτερική διάσταση του Κανονισμού και τον στόχο της διαφοροποίησης των προμηθευτών, το κεντρικά επίδικα είναι δύο: α) εάν η ΕΕ θα καταφέρει να υλοποιήσει επαρκώς τα σχέδιά της για τις συνεργασίες με τρίτες χώρες, β) με τι όρους θα προχωρήσουν οι εν λόγω συνεργασίες ώστε να είναι αμοιβαία επωφελείς, με σεβασμό στις τοπικές κοινωνίες και τηρουμένων των κριτηρίων ESG.

Ως προς το πρώτο, η πρόσφατη πραγματικότητα εγείρει ανησυχίες σχετικά με το ενδεχόμενο οι χώρες παραγωγοί να συνασπιστούν και να εκμεταλλευτούν το γεωοικονομικό πλεονέκτημα που τους προσφέρει η θέση τους στις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες προτού αυτές προλάβουν να αλλάξουν εις βάρος τους. Το παγκόσμιο μονοπώλιο που de facto συγκροτούν οι πλούσιες σε ορυκτά χώρες του Παγκόσμιου Νότου, σε συνδυασμό και με τη διαφαινόμενη πρόσδεσή τους στο άρμα της Κίνας στον ανταγωνισμό της με τη Δύση, θέτει τη σε διακινδύνευση την ευρωπαϊκή οικονομική ασφάλεια συνολικότερα.

Ταυτόχρονα, επιβεβαιώνεται η δομική παθογένεια της ΕΕ που έχει να κάνει με τη διαχρονική πολιτική ανάθεσης της παραγωγής και επεξεργασίας στις αναδυόμενες οικονομίες. Εάν σε αυτά προσθέσουμε και την ελλιπή χρηματοδότηση για την οικοδόμηση των προβλεπόμενων Στρατηγικών Συνεργασιών -τη στιγμή που η Κίνα διεισδύει οικονομικά όλο και εντονότερα σε τρίτες χώρες- γίνεται σαφές ότι η εξασφάλιση κρίσιμων πρώτων υλών θα είναι από τις βασικότερες ευρωπαϊκές προκλήσεις.

ENA

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ENA Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

** Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις των συγγραφέων και δεν εκφράζει απαραίτητα ή και στο σύνολό της το ENA*

